TANITMA YAZILARI

NICOLA TRANFAGLIA-MASSIMO FIRPA, *La Storia. I Grandi Problemi dal Medioevo all-età Contemporanea,* cilt 3, L'Età Moderna 1, *I quadri generali* (Tarih. Ortaçağ'dan Çağdaş Zamana kadarki büyük konular. Yeniçağ Dönemi. Genel Çizgiler), Torino 1987, XII+865 sayfa, ek: 60 fotoğraf. Yayıncısı, Torino şehrindeki U.T.E.T. kısaltması ile tanınan Unione Tipografico-Editrice Torinese adlı yayınevidir. Fiyatı yazılı değil.

Yeniçağ tarihinde meydana gelen büyük olayların etkisi aradan geçen asırlara rağmen hâlâ günümüzde güncelliğini korumaktadır. Bir tek İstanbul'un Türkler tarafından fethi olayı ile çok kısa denecek zaman sonra yaratılan Amerika'nın keşfi olayı üzerinde yapılan çalışmaları bile göz önünde tutmak, bu iki olayın hâlâ devasa kitap, makale, ansiklopedi maddesi, hususî bilimsel toplantıların yapılması bile küçük bir örnek olarak kalırken, her bir alanda yapılan atılımlar kökenini büyük ölçüde Yeniçağ'lardan başlatmakta, meydana gelen yeni insan tipi her geçen zaman içinde yeni araştırmalara konu olmaktadır. İtalya bu değişmede büyük ölçüde merkez idi. O sıralarda siyasî bütünlüğüne sahip olmadığı için küçük devletlerin ve bunların başında gelen Venedik ve Genova Cumhuriyetleri ile Toskana Büyük Dukalığı diye tanınan Floransa devleti, Roma şehrine sahip çıkan Vatikan veya Papa'lık diye adlandırdığımız devletlerden başka, çok az ilişkimizin bulunduğu Milano Dukalığı, Napoli Krallığı adlı devletler de her bir aşama içinde kendi varlıklarını korudular ve bazan komşuları ile sert savaşlara yol açan çatışmalara giriştiler. Fakat bu çatışmalar bir yıkım değil âdeta dağınık toplulukları birleştirme çalışmaları içine itti ve 1861 yılında gerçekleştirilen birliğe kadar her bir devletin arşivi gerek kendi aralarındaki gerek yabancı devletlerle olan ilişkiler için çok değerli belgeler ile dolu bulunmaktadır. Günümüzde ilim adamları bu kalıntılardan çok istifade ederler. Bundan yararlanan İtalyan yayınevleri de bu birikimin sağladığı olanakları en iyi bir şekilde değerlendirirler ve her zaman için kullanılacak, bu dili bilmeyenlerin bile heves ve arzularını çeken eserler neşrederler. Bunu yaparken büyük ölçüde kendi bilim adamlarından yararlanmak yanında bu alanda isim yapmış yabancı kişilerin de desteğini hiç bir zaman esirgemezler ve böylece kendi ülkelerinin bir de bilimsel alandaki çabalarını dünyaya tanıtmış olurlar. Bilim adamları kadar yayınevleri de hiç bir fırsatı kaçırmadan kendi araştırıcılarını hayatları boyunca yeni bir araştırma için teşvik etmek yanında, başka dillerde yazılmış çok sayıdaki yeniçağ dönemine ait eserleri, ülkeleri için eser kaleme almış yabancıların eserlerini kendi dillerine kazandırırlar ve bunu yaparken, iyi yabancı dil bilen eleman kullanma ve onlara yeni bir takım imkânlar tanıma ile birlikte eseri yeniden gözden geçiren ve hatta çok kıymetli önsöz veya sunuş yazısı hazırlatırlar. Bazı eserler içeriği kadar sunuş yazısı bakımından da kıymet kazanmıştır. Ülkemiz için çok yabancı sayılan bu gelenek bir asrı geçen zamandan beri İtalya'da uygulanır ve şimdi elimizde bulunan kitabın nâşiri olan yayınevi de bu muhteşem geleneğin devamcıları arasındadır.

Bu sıralarda ikiyüzüncü kuruluş yılını kutlamakta olan UTET yayınevi her bir evrede bu tarz eserleri bilim dünyasına sunar. Şimdi elimizde bulunan kitap da bunlardan birisidir. Yeniçağ Tarihi döneminin anahatlarının düzenli bir şekilde sunulduğu bu cilt içinde

şu araştırmalar bulunmaktadır: Jacques Dupâquier, "Una società Malthusiana:gli equilibri demografici" (Nüfus dengeleri içinde bir Malthus toplumu) s.1-22, Avrupa'da meydana gelen nüfus artışı ve bunun toplum içindeki evlilik durumu, yaratıcılık, geleneksel toplumlarda yarattığı yeni düzen üzerinde durulmaktadır. Marzio Barbagli, "Strutture e relazioni famigliari" s.23-43, aile yapısı ve ilişkileri konusu diye incelenen bu bölümde yeni iş alanlarının aile içinde nasıl geliştirildiği üzerinde durulmaktadır. Rosalba Davico, "Alimentazione e classi sociali" s.45-61, beslenme ve sosyal sınıflar diye adlandırılan bu ana başlık altında yemek kültürünün geçirdiği evreler ve yeni malzemeler bulan Avrupa toplumunun bunu nasıl benimseyip ve uyguladığı hakkında uzun paragraflar bulunmaktadır. Alessandro Pastore, "Peste, epidemie e strutture sanitarie" s. 63-84, Veba, salgın hastalıklar ve tedavi metotları diye tercüme edebileceğimiz bu bölümde, varlığı çok eski zamanlardan beri insanlığı tehdid eden veba hastalığına karşı Avrupa ülkelerinde alınan tedbirler ve salgın hastalıkların çıkışı karşısında düzenli yapılan önleme tedbirleri de ayrıca incelenmiştir. Bu tip hastalıkların toplumlar içinde oynadığı siyasi ve ekonomik tahribat İslâm tarihinde de yer alır. Kurulan hastahaneler sınır tanımadan her iki taraf doktorları tarafından uygulanır idi. Araştırıcı bu hassas noktayı ihmal etmeden bu satırları kaleme almıştır. Carla Russo, "Mentalità e comportamenti religiosi nell'Europa cattolica" s.87-111, katolik mezhebinin güçlü bulunduğu Avrupa devletlerinde ekonomik değişikliğe paralel olarak gelişen görüş yenilikleri incelenmiştir. Giovanni Scarabello, "Pauperismo, criminalità e instituzioni repressive" s.113-132, sefalet, suç ve bunları önleme için alınan tedbirlerin inclendiği bölüm içinde, suç oranlarının artması karşısında alman polisiye ve toplumsal önlemler sıralanmıştır. Paolo Malanima, "Le campagne nei secoli XVI e XVII", s.133-160, köylerin durumu ele alınırken tarım ürünlerinin artışı ve bunun üretim ile tüketim arasındaki ahenginin kurulması bakımından gerek toprak sahiplerinin ve gerek arazilerde çalışan zümrelerin toplum içindeki hukukî davranışları ve bunlara ilişkin bulunan yasa düzenlemeleri de ele alınmış bulunmaktadır. Tarım ürünlerinin çeşitliliği Avrupa tarihinde her zaman değişik bir yer kaplar ve bilhassa uzak kıtalardan getirilen yeni tarım verilerinin yarattığı etkinlik, toplumların ve kişilerin faaliyetleri zengin kaynakçaya dayanılarak ele alınmış bulunmaktadır. José Gentil da Silva, "Manifatture, traffici banche" s.161-190, Yeniçağ tarihi içinde ticaret âleminin değişmesi ve meydana gelen bu değişikliğin davranışlarda olduğu kadar ticaret metotlarının da değişmesi her zaman için incelenir, müellif de burada küçük yatırımcı ile büyük yatırımcının özellikleri üzerinde duruyor. Bunu inceleyen satırlarından sonra "Oro, monete, prezzi" (Altın, para, fiyatlar) s.191-212 başlığı altında kıymetli madenlerin getirdikleri büyük fiyat artışları ve iş hacminin genişlemesi üzerinde durmaktadır. Amerika kıtasından Avrupa'ya taşınan altın konusu çağında olduğu kadar günümüzde bile ilgi ile karşılanan bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Müellif İspanyol ve Portekizli kaynaklardan konuyu bir kere daha detaylarıyla açıklamış bulunmaktadır. Alessandro Cavalli "Il dibattimento sulle origini del capitalismo" (Kapitalizmin menşei üzerinde tartışma) s.213-234, Avrupa tarihinde sermayenin canlanması ve yeni bir insan tipi ile birlikte yeni düzenlerin de ortaya çıkışını inceleyen araştırıcı bu konuda teoriler ortaya atan kişileri ve dayandıkları noktaları incelemekten başka tarihi belgelere göre insanların yaşayış biçimlerini nasıl değiştirdiklerini tahlil etmek yolunu seçmiştir. Marzio A. Romani "Mercantilismo e sviluppo dei traffici" s.235-259, araştırıcı bu satırlarında gelişen merkantilizm hareketinin ve mal alış-verişinin yarattığı canlılığın üzerinde durup, büyük keşif hareketlerinin gerçekleşmesinden evvel Avrupa kıtasında ticaret çalışmalarının ve gelişmelerinin hangi alanlarda başarıldığı üzerinde durup, ticaret konjonktürünün değişme belirtilerine dikkat çekerek Akdeniz ticareti içinde Doğu ile Batı dünyalarının nasıl bir sıkı işbirliği içinde bulunduklarını açıklamış bulunmaktadır. Çalışmasını sonraki asırlara da taşırarak Akdeniz ticaretinin diğer denizlere yayılması bakımın-

dan uygulanan metotları sentetik bir tarzda işlemiştir. Aldo de Maddalena "I ritmi dell'economia:l'espansione cinquecentesca e la crisi del seicento' (Onaltıncı asırdaki gelişme ve onyedinci yüzyıldaki bunalımın ekonomik ahengi) s.261-292, araştırıcı gelişen ekonomik hayatın bir asır içindeki yarattığı temel değişiklikler ve bunun da bir sonraki asra nasıl etki ettiğini incelemektedir. Onaltıncı asrın beklenmedik gelişmesinin alışılmış kurallarını sarsmasının bir yıkım mı yoksa canlanma mı diye değerlendirilmesi kavramını başarılı bir şekilde tahlil eden müellifin bu araştırmasında yeni canlanan Avrupa devletlerine özel yer verilmiştir. Augusto Placanica, "I ritmi dell'economia:la ripresa settecentesca e la rivoluzione agraria" s.293-325, tarım alanındaki büyük gelişmeyi inceleyen ve tamamen onsekizinci yüzyıla eğilen araştırıcının tek eğildiği konu tarım araçlarının artık yeni bir sistem ile daha çok üretim yapması ve yarattığı ticaret hacminin ithal mallar kadar değerli bulunduğunu ispat etmektir. Dayandığı çok sayıdaki bibliyografik kayıt bile konunun ne kadar geniş boyutlara ulaştığını gösterir. Tarım konusunun asla ihmal edilemiyeceği ve ekonomik gelişmenin bir tek ticarete dayandırılamıyacağını çok net bir şekilde ortaya koyan araştırmadır. Phyllis Deane, "La prima rivoluzione industriale: il modello inglese" s.327-358, İngiltere'nin endüstri alanına getirdiği canlılık her zaman ilgi ile izlenen bir olaydır ve bulunduğu coğrafya şartlarını çok iyi değerlendiren bu ada devletin geleneksel tutumları kökten değiştirmesi ve ürettiği malları kurduğu yeni gemiler sayesinde dünya pazarlarına aktarması ve istediği fazla bir zorluk ile karşılaşmadan tedarik etmesi konusu burada detaylı bir şekilde araştırıcılara sunulmaktadır. İnsan faktörünün ihmal edilmediği bu bölüm en kıymetliler arasındadır. Giuliano Martignetti "Fonti di energia e rivoluzione industriale" s.359-376, sanayi devrimi içinde gelişen enerji kaynağı arama ve bilinenler yanında yenilerinin de keşfinin ele alındığı bu inceleme 18 ile 20. yüzyılları da kapsamaktadır. Raffaele Puddu, "Eserciti, guerre, diplomazia" s.377-395, araştırıcı İtalya yarımadasında cereyan eden savaşlara göre uygulanan metotlar ile diplomasi alanında ve savaş konularında uygulanan bir kısım yeniliklere değinmektedir. Bruno Anatra, "Il rafforzamento del potere centrale: le grandi monarchie nazionali" s.397-429, gelişen olaylar içinde Ortaçağ uzantısı bir müessese olan feodalitenin Yeniçağ boyunca geçirdiği evre ve büyük mülk sahiplerinin oynadığı rol ve bunların uzantısı sayılan güçlü monarşiler konusu burada İngiltere ve Fransa örneği ile incelenmiş bulunmaktadır. Gene de İberya yarımadası diye bilinen İspanya'daki gelişmeler de inceleme konusudur. Enrico Stumpo, "L'organizzazione degli stati: accentramento e burocrazia" s.431-457 ile Oscar di Simplicio "Classi, ordini e ceti nelle società d'Ancien Régime" s.459-485 ve gene aynı araştırıcının "La nobiltà europea" s.487-526, ayrıca "Instituzioni e classi sociali: l'egemonia nobiliare", s.527-551 ve E.F.Guarani'nin araştırmaları yeni ortaya çıkan soylular ile bunların getirdikleri özelliklerin tartışılmasıdır. S.553-584 arasında "La crisi del modello repubblicano: patriziati e oligarchie" adlı bölümde sınıfların devlete hâkim olma girişimlerine değinir.

Bu kısımdan sonra gelen araştırmalar büyük siyasal olayların bir biri ardı işlenmesidir. Giuseppe Papagno, "Le grandi scoperte geografiche" s.585-625, büyük coğrafya keşiflerinin tarihi gelişmesi ile birlikte Avrupa insanının nerelere kadar uzandığını aydınlatır ve yeni teorilere de yer verir. Bu aşamada doğu dünyasının bu keşifler hareketinin yapılması ve hatta sebep olması konusuna geniş bir yer verilmiş bulunuyor. Gerçi Avrupa insanı daha keşiflerden bir asır kadar evvel yeni kıtaların varlığına ve dünyanın yuvarlaklığına kanaat getirecek bir coğrafya bilgisine sahip bulunmakla birlikte büyük bir cesaretle denizcilik alanında ispatı İspanya ile Portekiz'e ait başarılardır ve ilk zenginliğe de bu iki ülke kavuştu. Araştırıcı daha başka meslekdaşlarının özelliklerini tamamlamış bulunuyor. Bu tip çalışmayı tamamlayan incelemeler de: Basil Davidson, "Le civiltà africane e l'espansione eurupea" s.627-647, Afrika uygarlıkları ve Avrupa ülkelerinin işgali konusunun ele alındığı bu bölüm

son zamanlarda ilgi kaynağı oluşturan Afrika'nın gerek Araplar gerek Avrupalılar tarafından nasıl işgal edildiği ve hangi yörelerinin de bazı zamanlar kimler tarafından hedef haline getirildiği incelenmiştir. Bir hedef haline gelen Afrika'ya eş bir kader taşıyan Amerika kıtası için: Ernesta Cerulli, "Le civiltà dell'America precolombiana: una destrutturazione integrale" s.649-678 başlıklı makalesinde buraya gelen yeni insanların toplum hayatına neler getirdiğini ve de bunun bir yıkım mı yoksa yeni yapılanma mı diye tarif edilmesi gerektiğini incelerken zaten başlığında eski medeniyetin tamamen ortadan kalkmış bulunduğunu söylemekle niyetini belli etmektedir. C. Colombo gelmeden evvel Amerika kıtasına sahip bulunanların siyasi varlıkları Afrika konusu gibi son yıllarda moda oldu ve nelere sahip bulundukları incelendi fakat şunu belirtmek gerekir ki kaynakları gene de Avrupalı araştırıcılar tarafından merak edilip de yazılı hale getirilen bilgiler ve Avrupa kitaplıklarıyla müzelerine taşınan kültür kalıntılarıdır. Araştırmada, kıtada keşif hareketlerinden evvel yaratılmış bulunan devletlere ait inceleme de yer almıştır.

Giuseppe Papagno, "Il colonialismo ispano-portoghese in America", s.679-718, kitabın en mühim konuları arasında bulunan bu satırlar iki Avrupa devletinin dünya üzerinde yarattıkları büyük değişikliği kaynak bolluğu içinde ele alınmıştır. Konu hakkında yapılan neşriyat, Amerika kıtasının bütünüyle Avrupa insanının eline geçişi başarı ile anlatılmakta ve elde edilen toprak parçalarının yeni bir vatan olarak eski sahiplerinin elinden alınmasına dairdir. Bu olay cihan tarihinde örneği bulunmayan bir durumdur. Buradaki doğal varlıkların ve yer altından çıkarılan kıymetli madenlerin de yeni kişilerin eline geçmesi eski sahipleri için bir zaaf telakki edilmesi yanında yeni gelenlerin de nasıl bir haleti ruhiye içinde bulunduğu her bir araştırıcı tarafından değişik görüşler ile ele alınır. İspanya birinci sırayı tutması yanında Portekiz de hem Amerika hem Afrika kıtalarında yararlandığı yerlerden mühim iktisadi sonuçlar elde etti. Sonuçları günümüzde bile uzantılı olan bu keşif hareketleri yayılmacı siyasetlerin aynı zamanda kalıcı olmaları açısından bir tarih sorunu meydana getirmiştir. Bazan yıkıcılık diye sıfatlandırılan bu olayın etkinliği ekonomide kendisini daha açık bir şekilde gösterdi. Bu araştırmayı tamamlayan: Giorgio Borsa, "Le origini del colonialismo europeo in Asia" s.719-737, Asya taraflarından yapılan ticarete ve bu kaynağa inmek isteyen Avrupa insanının çabalarına değinir. Her ne kadar Amerika kıtası gibi bütünüyle işgal olayı yok ise de mühim sayılan limanlar ile şehirlerin ele geçirilmesi Avrupa insanı için başarıdır ve çağımız içinde bile bir takım düzenlemeler sayesinde buralara sahip bulunmaları tarihçiler kadar devletler hukuku, sosyolog ve etnologların da üzerinde durdukları konudur. Araştırıcı bütün bunlara yer verip bilimsel metodlara göre hareket etmek istemiştir. Bu olay sırasında İspanya ve Portekiz'den sonra Hollanda ile İngiltere devletleri de Asya kıtasındaki kolonizasyon hareketine aktif olarak katılmış bulunmaktadır. Frédéric Mauro, "La colonizzazione europea in America" s.739-769, adlı araştırıcı Amerika kıtasının uzun asırlar en geri kalmış fakat Avrupalıların kesin iskânından sonra yeni bir âlem haline gelen orta ve kuzey kesimlerini incelemektedir. Avrupa'nın yeni bir gurubunun buralara gelişi güney kesimden farklı bir durum yaratmıştır. Buralara gelenler âdeta boş denecek bir arazi ile karşılaştıkları için kendilerine göre bir düzen meydana getirdiler. XVII. yüzyılda başarılan bu iskândan sonra müteakip asırdaki gelişmeler bu kısımda etraflıca ele alınmıştır. Onüç Koloninin bağımsızlığını ilân ettikleri döneme kadar geçen zamanı inceleyen araştırıcı yeni insan tipinin yaratılmasına da değinmekten başka bu kıtanın yeni baştan düzenlenmesi konusunu itinalı bir şekilde açıklamış bulunmaktadır. Alessandro Bausani, "La Persia dei Safavidi" s.771-778, bu satırlarda İran'ın Batı âlemine açılması ve bunun için giriştiği iç değişmelere ve muhtelif alanlarda yaptığı bir dizi yenileşmeye yer verilmiştir. Müellifin en son kaleme aldığı araştırmalardan birisidir ve bu yayınevi için daha önce de İslâm dünyasının evvelki

devirlerini inceleyen sayfalar kaleme almıştı. Türk dünyasının bu tarih içindeki yerini ihmal etmeyen araştırıcının en düzenli çalışmalarından birisidir. Bu bölümden sonra üç tane araştırma bulunmaktadır ve sırası ile Hindistan, Çin ve Japonya'yı konu etmektedir. Bu toprakların Avrupa âlemine açılması yeni devirlerin yaratılmasında özel bir yeri bulunmaktadır ve bundan dolayı da araştırıcılar kadar meraklılar için her zaman yeni bir mevzunun canlanması sağlanır.

Kitap, incelediği konuyu çeşitli yönleri ile resmeden bir dizi tablo, fotoğraf ve görüntüler ile son bulmaktadır. İçinde bulunduğu dizi içinde özenli ve metoduna uygun bir tarzda hazırlanan bu cild, her zaman eline alacak kişilerin vazgeçilemeyecek bir klavuzu olarak istifade edilecektir. Yaratanlar kadar, yayınevinin bir zaferi olan bu eser şimdiki nesil kadar sonraki nesil için bile her zaman aranılacak kaynak kimliğini kazanmış bulunmaktadır.

PROF. DR. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU
A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Tarih Bölümü.